

KATONA M. ISTVÁN

A Zsoké

Szabálytalan portré (In Memoriam Esch Sándor)

Öt hónap a szünet novembertől áprilisig. Ezalatt csak tartják a lovakat, a versenyek szünetelnek. Régen csak három hónap volt a téli szünet. Volt olyan év, amikor Mikulás-napon még futamot nyert, aztán kezdődött a pihenés, de márciusban már újra indult a szezon.

Télen több a szabadideje, nem foglalják le a hétfői versenyek s az ezekkel járó szervezések. Gyakrabban megy el Oros-házára, Melintéhez, a lovához. Vonattal utazik, öt és fél óráig tart az út. Egy barátja gondozza a lovat. Jó ló, szép ló, nyert már futamot is. Videón gyakran megnézi ezt a versenyt, újra és újra végigvizsgálja azt az 1600 métert. Egy ügyes, tehetséges fiatal lány ülte meg a lovat, a rajt után fél távig Melinte még a középmezőnyben volt s aztán fokozatosan jött föl az élbolyba. A cél előtt száz méterrel már ellenfelével fej fej mellett vágatott s a célvonalon elsőnek futott át. Büszkén állt lova mellé a zsokéval és a gondozóval, amikor fénykép készült róluk. Melinte öt éves, ideje lenne férjhez adni. Jó férj kell, mert szeretné, ha a csikóból is egyszer versenylő lenne.

Nem minden lóból lesz versenylő. Az igazi versenylő, az angol telivér, valamikor három arab és berber telivér apaménből és hatvan angol kancából lett kitenyésztve. Amelyik lónak a származása nem vezethető ide vissza, az nem számít telivérnek. A lovak családfái komolyabbak, mint az embereké. Amikor csikóárverést tartanak, az árverésről előre kiadott könyvekben megismerhetők a csikók családfái, s ezekből egy szakértő vásárló már következtetni tud a ló képességeire. De az sem biztos, hogy két kiváló képességű lónak a csikója is kiváló versenylő lesz. Legfeljebb az esélye nagyobb. Van otthon két árverési könyve. Az egyik Angliában készült, közel háromezer oldal két kötetben, a másik inkább füzet, mindössze hetven oldal, ezt egy magyar árverésre nyomtatták.

Ahol most lakik, valaha karám volt. A Lóverseny vállalat átadta a területet lakótelep építésére a honvédségnek azzal, hogy tizennégy lakást a vállalat dolgozói kapnak meg. Ő is így költözött ide az egyik harmadik emeleti másfél szobás lakásba. Egykor nem messze innen, tizenhat szobás, emeletes házban élt

szüleiével, feleségével, ikergyerekeivel. A gyerekek felnőttek, kirepültek a családi fészekből, édesapja meghalt, s a ház szinte kiürült. Édesanyját kilencvenegy évesen veszítette el, még élt, de már betegeskedett, mikor a házat eladták. A házat, amely egy család s az alagi lóversenyélet ezernyi emlékét őrizte. A házat, amelyben gyerekek, unokák, dédunokák születését ünnepelték, családtagok elvesztését siratták, s amelyben frissen vásárolt lovokról, futamgyőzelmekről, bukásokról szóltak a történetek.

Hatvanhat éve dolgozik a lóversenyzésben, de a fogadás soha nem érdekelte, mint ahogy másféle szerencsejáték sem vonzotta. Soha nem bízott a szerencséjében, ha akváriumban kellett volna halászni, akkor sem fogott volna halat. Mindig megdolgozott az eredményeiért. Egyszer azért mellészegődött a szerencse. Nem volt katona a második világháborúban. Családjával a fővárosba jöttek, mert úgy hírlett, Budapest nyílt város lesz, és elkerülnek a harcok. Ebből semmi sem lett. A zsoké, lovászok a lovakkal együtt a fővárosi lóversenypályán húzódtak meg. Egy nap a férfiakat kizavarták Sashalomra, ellenállni az oroszoknak. Ott dekkoltak napokig, aztán elindult Rákosfalvára, megkeresni a barátait. Orosz katonákkal találkozott, akik magyarokat tereltek egy csoportba. Őt is megállították, volt nála szatyor, benne krumpli és liszt. Kifordították vele a szatyrot, minden a óra hullott, s már majdnem a többiekhez állították, amikor felettük elkezdődött egy légiharc német és orosz gépek között. Mindenki – a katonák is – az eget nézték s ő ezt kihasználva lassan hátrálni kezdett. Elért egy sarokig, befordult az utcába, amelyiknek, mit ad isten, Zalán utca volt a neve. Rögtön eszébe jutott Vörösmarty Mihály remekműve, a Zalán futása... Így menekült meg a fogságtól.

Édesapja Kispesten született, Tatán gyerekeskedett, ott kezdett lovagolni egy Adams nevű, kistermetű angol lótulajdonosnál. Sikeres versenyző lett, két öccse is a lovagnál kötött ki. Az egyiknek jól ment, a háború előtti Csehszlovákiában volt híres zsoké, majd később tréner. A másik fiú ugrólovás lett, ő nem csinált nagy karriert. A harmadik testvérnek a két fia szintén lovakkal dolgozott. Amikor az apja tréner lett, már Alagon éltek, s ő 1939-től, 15 évesen kezdett nála tanulni. Nem lehetett ellentmondani, azt kellett tenni, amit az apa akart. Két évig lovász volt, azután kezdetett lovagolni. Jól ment a versenyzés, de jött a háború, lovastul, családostul beköltöztek Pestre. Idehaza kirabolták a házukat, mindent elvittek. A háború után rövid ideig a Danuvia Fegyvergyárban dolgozott, de amikor 1946-ban meghallotta, hogy kezdik gyűjteni a lovakat, visszajött Alagra, édesapja is elkezdett újra lovakkal foglalkozni. Övék volt a két legjobb fiatal ló, sorra nyerték a versenyeket. De aztán jött az államosítás, mindent elvittek, őt visszaminősítették lovásznak, édesapját kirúgták és a strandon lett kabinos. Ötvenhatban visszakerülhetett, és megint együtt dolgoztak. Újra lettek lovai az apjának, ezeket is lovagolta, de nem nézték jó szemmel. Legalább annyit nyert, mint annak az istállónak, amelyikhez egyébként tartozott. Amikor édesapja nyugdíjba ment, ő tovább versenyzett az alagi istálló versenyzőjeként. Kék-fekete volt a színe. Aztán eljött az a nap, amikor egy versenyen, két futam között hívták a versenyintéző szobába és közölték vele, hogy másnapról tréner lesz, többet nem versenyezhet. Ilyen egyszerűen. Nem mondhatott nemet, mert ak-

kor az életben nem lesz tréner. De így legalább negyven évesen a lovak mellett maradhatott. Egy évvel a nyugdíjba menetele előtt lemondott a trénerségről, nem bírta elviselni, hogy a fiatalabbak fejeletlenek voltak, ha úgy tetszett, nem jöttek dolgozni, pedig a lovakkal mindennap foglalkozni kell, ezek nem gépek, amiket le lehet állítani, s majd újra lehet indítani.

Hívták Csehszlovákiába három évre dolgozni, de csak egyet vállalt. Édesanyja kilencven éves volt, nem lehetett egyedül hagyni a nagy házban. Pozsonyban dolgozott, Közép-Európa legszebb pályáján. Rendezett, szép, tiszta pálya volt, őrizték a régi nemes lovas hagyományokat. Volt is mit őrizni, hiszen az első magyar lóversenyt gróf Széchenyi István ebben a városban rendezte. Aztán megvette Alagot, és itt épült ki a lóversenypálya a hozzá tartozó épületekkel együtt.

Egykor nagy társasági élet volt a lóversenypályákon. Ott voltak az előkelőségek, közismert emberek, akiknek saját versenylovaik is voltak. A nézőtérén három hely volt. Az első, legdrágább helyre jöttek a gazdagok, a második is a tehetőseké volt, a harmadik hely jutott a kispénzűeknek. A versenyekre mindenki elegánsan jött ki, ma viszont olyanok járnak ki, akiknek sok pénze van, lótulajdonosok is, de az eleganciára nem adnak. A trénereknek most is elő van írva hidegben-melegben a nyakkendő és az öltöny. Nagyon bosszantja a trágár beszéd is. Ha valakinek nem jön be a tippje és veszít, mindenféle ocsmányságokat kiabál. Külföldön nem tapasztalt ilyet. Megtapcsolják a győztest, aztán már várják a következő futamot. Sok országban megfordult. Dolgozott trénerként Ausztriában, Németországban, Hollandiában, Dániában, Csehszlovákiában és a szétválás után Szlovákiában. Svédországba úgy került ki, hogy egyszer kapott egy telefonhívást, volna-e kedve elvben kimeni lovagolni. Elvben igen, mondta, de valami bővebbet is kellene tudni. A fizetést, mondták, amerikai dollárban kapja. Közben járt Alagra egy svéd tulajdonos, tőle kérdezte, hány lóva van egy trénernek arrafelé. Mondta a svéd, hogy legalább hatvan. Elvállalta a kiutazást. Elintéződött minden s az indulás előtt egy nappal mondták meg, hogy aki várja, annak egy lóva van. Elcsodálkozott: egy lóhoz utazzon el olyan messzire? Ha nem tetszik, visszajön, volt a válasz. A ló jó volt, nyert is vele futamokat, de amikor annyi pénze lett, hogy látogatóba kiutazhatott hozzá a felesége meg a lánya, pár nap után hazajött velük.

Fakír természete van. Bírja a fájdalmakat, bírja a megpróbáltatásokat. Egyszer a háború vitte el minden vagyonukat, aztán az államosítás. De ezeken már túl van. Lovaglás közben többször esett, nem is tudja, mennyit. A legszelídebb lóról is le lehet esni, a legrutinosabb versenyzőt is érheti baleset. Egyszer nagyot esett, kitortek a fogai, agyrázkódást kapott, és öt napig nem tudott magáról semmit. Ez az öt nap kiesett az életéből. Aztán saját kérésére hazaengedték, csak azt nem vették észre, hogy öntudatlanul beszélt. Meggyógyult, később megint kapott agyrázkódást. Leesett, egy másik ló pedig a fejére mászott. Azt tartják, a ló nem lép az emberre. Ez igaz, de verseny köz-

ben olyan szorosan futnak egymás mellett, hogy ha baj van, nem tudnak kitérni. Szokott viccelni a lányokkal, hogy megharapja őket, mert agyrázkódása van, nem tudja, mit csinál. Így bolondozik velük, miközben tanítja őket a szabályokra. Szereti a fiataloságot, lehet, hogy ezért is nem öregszik meg lélekben, hiszen mindig köztük van.

Családtagjai különös módon általában kedden haltak meg vagy kedden érte őket baleset. A nagy esése egy keddi napon történt. Az egyik bátyja fogász volt, ő tette rendbe a fogsorát s ő mondta, hogy vigyázni kell, mert a keddi nap a családban veszélyes. Ő is keddi napon kapott epegőrcsöt. Édesanyjuk kedden esett el az utcán úgy, hogy eltört a karja, két nagybátyját kedden érte a halál, édesapja is keddi napon halt meg. Édesanyja kilencvenegy évesen agyvérzést kapott, mindennap bement hozzá a kórházba, s egy keddi napon kapták a táviratot... Sosem gondolkodott azon, miért volt ez így, a véletlen számlájára írta.

Hivatalos, nyilvános versenyen többször „csináltak befutót” családostul. Volt úgy, hogy az apja nyert, ő volt a második, vagy ő nyert, a felesége volt a második, a fia pedig harmadik. Igen, Paksi Kamilla, a felesége is zsoké volt. Az ő apja ugrólovas, a nagyapja és a nagybátyja tréner volt. Először amatorként versenyzett, aztán bekerült profinak, ő volt az első női versenyző. Négy alkalommal lovagolt, de nem engedték tovább versenyezni. Most meg már lassan több a női zsoké, mint a férfi. Már kislánként ismerte őt, hiszen ők is Alagon laktak, a méntelepen. Összetartó társaság volt a lovasok családja, mindenki ismert mindenkit, nem úgy, mint most. A kislány aztán felnőtt, összeházasodtak és együtt éltek több mint negyven évig. Nyolc éve halt meg a felesége tüdőrákban. Törökbalinton kezelték, naponta járt hozzá, úgy ment oda, mintha hazamenne. Tartotta a lelket a feleségében, aki az utolsó napig nem tudta, hogy gyógyíthatatlan. Neki megmondták. Naponta sétálgattak a kertben, beszélgettek a lovakról, a családról, gyerekekről, unokákról. Mindenki ismerte őt a kórházban, egyszer megkérte az egyik nővért, mérje meg a vérnyomását. Kettőszázöt per száz volt az eredmény. Bent akarták tartani, de nem engedte. Adtak neki gyógyszert, hogy szedje. Elfogadta, aztán kért egy kávé. Ez így ment januártól szeptemberig. Aztán egyik nap este elköszönt tőle, a felesége éjjel kapott egy légzési rohamot, és leállt a szíve. Másnap visszaállt a vérnyomása. Élni kellett tovább. Nagy a család, van egy fia és egy lánya, ők ikrek. A lányának is van egy fia és egy lánya, akinek ugyancsak van egy fia meg egy lánya. A fiának két lánya van, azoknak is vannak gyerekei. Öt dédunokája van, a legidősebb tíz éves. A lánya a közelben lakik, a fia kicsit messzebb, Sikátorpusztán a lovaknál, de ő is hetente eljön látogatóba. Öregszenek már az unokák is.

Gyakran néz ki az ablakon, s rálát a szemközti épült új házakra. Valamikor szilvás, barackos volt a házak helyén, később csak a gaz nőtt a fák helyén. Ez a terület is a lóversenyvállalaté volt. Most új házakkal építették be, Fenyő lakópark lett a neve, s az utcákat egykori zsokékról nevezték el. Az egyik utcában időnként végigsétál, mert ez az utca édesapja – Esch Győző – nevét viseli. Egyszer le is fényképezte magát a név-

tábla mellett. Sok minden emlékezteti a múltra. Az eredeti lóversenypálya a mai repülőtér helyén volt. Karám volt a kutya-kiképző helyén is, ezt az oroszok felrobbantották, a törmelékelt kihordatták az akkori pályára, katonai repülőteret csináltak belőle. Ekkor lett vége a pályának. A törmelékelt nekik kellett szétteríteni. No, aztán bukdácsolnak is rajta a repülőgépek, jó néhány fel is bukkott.

A zsokérságból meg lehet élni most is, régen még inkább. A zsoké kap havi fizetést, az nem valami erős. Ha versenyt loval, azért jár lovalóló pénz, ha nyereményt is elér, annak bizonyos százalékát, általában tíz szá-

z százalékát megkapja, s tíz százalékot kap a tréner is. Régebben a lovasz is kapott valamennyit, ma már nem. Az állami világban a lóápoló is kapott a nyereményből. Amikor az apja híresség volt, sok nagy versenyt megnyert, jól éltek. Illetve rájuk a havi kétszáz pengőről szóló sláger. Nagy házat is vittek.

Kijártak az alagi versenyekre az akkori nevezetességek. Külön páholya volt Horthy Miklósnak, neki is voltak lovai. A testvérének, a Jenőnek, az Afrika-vadásznak volt vagy negyven lova, s itt volt Alagon az irodája. Nem volt politikus, sportember volt. Aztán jött a nagy változás, és a korábbi urakat üldözték. A zsoké életébe beleszólt a politika, de a lovas társaság nem foglalkozott politikával. A Rákosi lóversenyzést kapitalista sportnak tartotta. A hatvanas években a pesti pályára kijött néha a Kádár és a Dobi, megnézték a híres Imperial futását. A bábolnai Burgert Róbert, amikor éppen hozzá tartozott a lóverseny, kijött egy nagy versenyre. Alig ült ott fél órát, elkezdte szidni az egyik lovat. Csodálkoztak: épp hogy megmelegedett alatta szék, máris tudja, mit kell csinálni. Bábolnán azt mondta, a lovaknak nem kell olyan sokat enni adni és nem kell hajtani őket a karámban, így nem fogynak le. Felhozták a lovakat árveréshez, jó izmosnak látszottak, s aztán, amikor tréningezni kezdtek velük, összeszementek. Nem volt rajtuk izom, csak fel voltak fújva.

A zsoké alacsony emberek. Amikor jött felvételre egy gyerek, mondták neki, hozd el apádat, anyádat. Megnézték, hogy azok is alacsonyak legyenek. Ez fontos volt, mert régen harmincöt kiló volt a legkönnyebb súly, amit a lónak vinni kellett, ebben benne volt a nyereg és minden felszerelés. Most ez a súlyhatár negyvenkilenc kiló. Szegény gyerekek jöttek zsokének. Felvettek egy évre hét-nyolc gyereket, volt, akiből zsoké lett, volt, akiből lovasz, abrakmester, vagy munkalovas, ahogy sikerült karriert csinálni. Egy a lényeg, kicsik voltak. A gyerekek nem voltak iskolázottak. Jártak valamennyit iskolába, aztán tizenkét évesen beálltak lovásztanulónak. De aki ebbe a társaságba bekerült, megtanult rendesen beszélni, öltözködni, késel-villával enni, többet tanult, mintha iskolába járt volna. Voltak nagy versenyek, ahol még a lovaszoknak is keménykalapban, nyakkendőben kellett megjelenni. Emlékszik rá, hogy a háború előtt és utána, az állami világban minden lovasz kapott téli-nyári lovalóló nadrágot, lovalóló cipőt, meleg kabátot. Ezt munkaruhaként kapták. Aki versenyt loval, ingyen kapta a verseny-csizmát, a nadrágot, a nyergeket, kantárokat. Mindent ingyen adtak. Most mindenért nagy pénzeket kell fizetni. Egy kantár tizenkétezer forint, a nyereg több százezer forintba kerülnek.

Elgondolkodott azon, milyen is a lóverseny. Olyan, mint a szex. Ha valaki hobbiból csinálja, az jó. Foglalkozásnak nem

az igazi. A legtöbb versenyen a lovak szinte egymás mellett futnak. Hogy ki lesz az első, az sokszor szerencse kérdése. Ha valakinek sokat kedvez a szerencse, azt magasztalják, az kapja a pénzeket, s aki második, azt már szidják, hogy miért nem ő nyert. Minden sportban a nyerő az érdekes. Hányszor volt ő nyerő? Talán ötszázszor. Nem számolja, nem érdekli a múlt. Nem foglalkozik vele, mi volt régen, mindig előre kell nézni. Mi az a múlt? Aki híres volt, elneveznek róla egy utcát, vagy rendeznek egy emlékversenyt. Van olyan tréner, aki fénykorában nyert vagy tizenhat versenyt. Most pucolja a lovakat, pedig híresség volt. Vagy egy másik régi nagyság. Van egy kis nyugdíja, és a pálya szélén lődörög, már nem tudja feltalálni magát. Ő azonban nem nyugszik, van benne fanatizmus, még tenni akar ezért a sportért.

Alagon 1925-ben megszűntek a versenyek, akkor építették fel a pesti pályát. A háború alatt volt néhány futam, később is ritkán rendeztek versenyt. Egyszer betették a bogarat a fülébe. Gondolt egyet, és megkereste a vállalat vezetőjét, hogy szeretne Alagon újra versenyt rendezni. Kétkeltek benne, mi lesz, eljön kétszáz ember? Tömve volt a lelátó. Mindez 1994-ben történt. Kapott egy szép serleget a köszönet jeléül a Dunakeszi Városvédő Egyesülettől. Otthon fő helyen van a vitrin tetején. Később volt néhány verseny, aztán újra csak a pesti versenyeket hirdették. Idén, a város jubileumára megint volt egy szép verseny. Örült neki, s bár alaginak tartja magát, de büszke a városra, hiszen a címerében is benne van a ló. Mindig tele volt kezdeményező-készséggel. Kezdeményezte, hogy legyenek amatőr versenyek Pesten, hívjanak meg külföldieket is. Jöttek szlovákok, osztrákok, németek. Aki egyszer megszereti a lovakat, nem tud szabadulni tőlük. Nem elégti ki a vásárlás, takarítás, akar még valami értelmeset csinálni. Szervezi az amatőr versenyeket, hétközben intézi a papírmunkát.

Esch Sándor (1925-2006)

A versenyeken gyakran diáklányok vezetnek fel a lovakat, keresnek egy kis zsebpénzt. Kapnak a vállalatától esőkabátot, de olyan vékony, hogy ha Főton esik az eső, mire Dunakeszire érnek, átázik. Van egy lovas kislány Dunakeszin, gyakran elviszi versenyekre. Vett neki esőkabátot, meghívja ebédre. Az anyja már meghalt, az apja újból nősült, nem törődnek vele. Volt egy állása, egy hónapig nem kapott fizetést, tartozik neki a tréner, lehet, hogy sose kapja meg a pénzét. Vannak náluk szegény sorsú kislányok, segít nekik, hadd legyen egy kis öröme az életben. Télen több a szabadideje, ilyenkor sűrűbben elmegy Orosházára a lovához, Melintéhez. Semmi baja nincs, az egészsége rendben van. Nem tagadja, rossz egyedül, de gyakran eszébe jut egy spanyol közmondás: jobb egyedül utazni, mint egy rossz útitárral. Neki voltak jó útitársai, újat már nem keres. Csak egy „betegsége” van. Az életkora. Esch Sándor, a zsoké nyolcvan éves.

(A fenti irodalmi portréval 2005-ben, a Dunakeszi város fennállásának 750. évfordulója alkalmából hirdetett irodalmi pályázaton a szerző I. díjat nyert.)